

תהליכי הזה קולוניזציה והשפעתם על יהודי ארצות האסלאם

א. ידע:

- הבהרת המושג דה-קולוניזציה (הסבר התופעה זירת ההתרחשות, התקופה: 1945 עד תחילת שנות ה-60).
- מה היו הגורמים שהביאו לתהליך הזה קולוניזציה דווקא בתקופה זו?
- מהם המאפיינים העיקריים של תהליך זה – קולוניזציה?
- השפעת גורמים שונים על גורל היהודים בארצות האסלאם (מבט על, הגדרת האזור, מעמדת ומצבם הללי של יהודי ארצות האסלאם ערב הקמת המדינה).
- הגורמים השונים שעיצבו את גורל יהודי ארצות האסלאם, החל מסוף שנות ה-40
- הדגמה – הגורמים השונים שהשפיעו על גורל היהודים כפי שבאו לידי ביטוי באחת הארצות.

ב. מיומנויות:

- ניתוח טקסט קולנועי
  - הבעת עמדה תוך בניית טיעון (טענה והוכחות היסטוריות).
- ג. השיעור המקוון: מרים עופר, חלק א' וחלק ב', כולל המצגות

[קישור לשיעור ולמצגות](#)

ד. דוגמאות לשאלות מתוך בחינות בגרות:

לפניכם מקבץ שאלות שהופיעו בבחינות הבגרות בשנים האחרונות. ליד כל שאלה צוין סוג השאלון (רגיל, עולה חדש, סחל"ב), וכמובן – מועד הבחינה. הינכם מוזמנים להשתמש בשאלות אלה ולהתאימן לתלמידים:

1. שאלה מתוך בחינת הבגרות, חורף תש"ף, שאלון 022281: סעיף ב' של השאלה כולל שאלת חשיבה מסדר גבוה – שאלה הדורשת מהתלמיד לבנות טיעון (טענה וביסוס היסטורי), על בסיס המידע שלמד.

הדה-קולוניזציה, גורל היהודים בארצות האסלאם

- א. – מהו תהליך הדה-קולוניזציה? בתשובתך התייחס לתופעה, לזירת ההתרחשות ולתקופה.
- הסבר גורם פוליטי וגורם כלכלי שהביאו לתהליך הדה-קולוניזציה.
(13 נקודות)
- ב. הסבר מהו לדעתך הגורם העיקרי שהשפיע על יציאת היהודים מאחת מארצות האסלאם שלמדת עליה.
בסס את תשובתך על שתי עובדות היסטוריות. (12 נקודות)

2. **שאלה מתוך בחינת הבגרות, חורף תשע"ט, שאלון 022281:** סעיף ב' של השאלה מתייחס לנושא מנקודת מבט שונה מהאופן בו נלמד הנושא, ובפועל מכוון למהות העיסוק בסוגייה זו – השינוי הדמוגרפי המהותי שחל בעם היהודי בעקבות תהליכי הדה קולוניזציה – חיסולן של קהילות יהודי ארצות האסלאם – קהילות ותיקות ועתיקות, שחלקן התקיימו במשך אלפי שנים.

הדה-קולוניזציה, גורל היהודים בארצות האסלאם

- א. מהו תהליך הדה-קולוניזציה? הסבר שלושה גורמים שהביאו לתהליך זה. (13 נקודות)
- ב. בשנת 1948 חיו בארצות האסלאם כמיליון יהודים. בשנת 1969 נשארו בהן רק כ-200,000 יהודים. הסבר שני גורמים לשינוי זה. (12 נקודות)

3. **שאלה מתוך שאלון חצב ברק, אוגוסט 2019, שאלון 022281:**

הדה-קולוניזציה

- א. הסבר שני גורמים לתהליך הדה-קולוניזציה, והצג שניים ממאפייניו. (13 נקודות)
- ב. הסבר את השפעת תהליך הדה-קולוניזציה על יהודי ארצות האסלאם. הדגם את ההשפעה של תהליך זה על היהודים באחת מארצות האסלאם שעליה למדת. (12 נקודות)

4. **שאלה 18 מתוך שאלון עתיר מדיה, חורף תש"ף, שאלון 022287:** סעיף ב' כולל קטע מתוך הסרט 'קיץ בלה גולט'. כדי לענות כשורה על התלמיד להוכיח יכולת ניתן טקסט קולנועי, ליישם את המידע שלמד כדי לזהות את הגורמים שהשפיעו על יהודי ארצות האסלאם, ולבנות טיעון (עמדת היוצר כלפי היחס ליהודים בתקופה זו).

<https://storage.cet.ac.il/ExamsViewer/history/022287/2020/bagrut/winter/hebrew/questions17-20.htm>

5. **שאלה מתוך בחינת סחל"ב, קיץ תשע"ט, שאלון 022271:** המיומנויות הנדרשת מהתלמידים בשני סעיפי השאלה היא ניתוח טקסט מילולי, ויישום המידע שלמד. בסעיף א' מופיעים שני קטעי מקור שכל אחד מהם מתמקד בגורם אחר לעזיבת יהודי ארצות האסלאם. כאן מתבקש התלמיד להסביר כיצד הטקסט השני תורם להבנת המהלכים המורכבים שהובילו את היהודים לא"י דווקא. בסעיף ב' על התלמיד לזהות את התהליכים ההיסטוריים עליהם למד ולהסביר את הקשר בין תהליכים אלה לבין המופיע בקטעים שבסעיף א', משמע יישום של הנלמד בכיתה.

מדינת ישראל
מדרש החינוך
המוזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

עליית היהודים מארצות האסלאם

א. קרא את שני הקטעים שלפניך, וענה על השאלות שאחריהם.

קטע א – מזיכרונותיה של אישה יהודייה ילידת אלכסנדרייה:

לאחר שפרצה המלחמה [ב־1948] עצרו את אימי כשהיא בחודש התשיעי להריגה ורצו לשחוט אותה. היו להם כידונים והם התעללו בה ולאחר מכן עזבו אותה. באחד הערבים הגיע המון עם מקלות וכל הבא ליד כדי להרוג את המשפחה כי שמעו שהם יהודים. השוער נשבע להם שאנחנו איטלקים ולכן הם רק קיללו, הקיפו את הורי, אחיי ואותי, שהייתי תינוקת קטנה. למחרת ברחו הורי, השאירו הכול – פנסיה, עבודה ובית, ועזבו את מצרים.

(ע' שורץ, 'חורבן קהילות ארצות ערב: האסון שננגז', תכלת, 43, אביב תשע"א, עמ' 29)

קטע ב – מתוך מכתב שכתב אפרים בן חיים, שליח עלייה שפעל במרוקו, ליצחק טבנקין,

מנהיג תנועת הקיבוץ המאוחד, ב־22 ביוני 1947:

אני כותב לך ברכבת. כותב לך בפשטות ככל העולה על ליבי. טבנקין, לו יכולתי לשתף אותך בהרגשותיי, לו יכולת לראות את אשר ראיתי ולשמוע את אשר שמעתי, היית מבין לאמונתי העמוקה בגולה זו. נסעתי, ביקרתי בערי השדה. ערים ועיירות. פה 500 יהודים. שם קהילה של אלפים. הייתי בבתיים יהודיים פשוטים, בשבת, בפסח ובחול. עליתי לתורה, שוחחתי, ועל הכול שמעתי. כמה אהבה לארץ פועמת בליבם, כמה התמכרות למולדת. [...] צמאי ידיעה, מלאי כמיהה.

(ח' סעדון [עורך], 'עליית יהודי מרוקו – שלבים ומאפיינים', בתוך: מרוקו, משרד החינוך ומכון בן צבי, תשס"ד, עמ' 116)

הסבר כיצד בקטע א בא לידי ביטוי מניע אחד לעליית היהודים מארצות האסלאם לאחר הקמת מדינת ישראל. בסס את תשובתך על המציאות ההיסטורית באותה תקופה.

הסבר מהי תרומתו של קטע ב להבנת המניעים לעליית היהודים מארצות האסלאם לאחר הקמת מדינת ישראל. (20 נקודות)

ב. הקטע שלפניך לקוח ממכתב שנכתב בלוב בשנת 1943. קרא את הקטע, וענה על השאלות שאחריו.

לפי שעה הכול לא ברור, אבל האווירה מתחילה להיות מחניקה. התושבים הערבים מתנהגים כבר כאילו העצמאות בכיסם. כמובן מדברים על זה בגלוי. ליהודים מתייחסים באהדה רבה אבל בתמורה מבקשים מהיהודים פטריוטיות ערבית, הנפת דגלים לאומיים (ערביים) וכו'. היהודים מהססים אם להבליט את ציונותם. הנוער דורש מעשים ציוניים, אבל הכול בינתיים מעורפל. היו ניסיונות מטעם השלטונות הבריטיים לרמוז על הצורך בחינוך משותף של ערבים ויהודים. גם בענייני העלייה, לפעמים מישהו פולט שאלה ליהודים – מדוע לכם זאת?

(מעובד על פי ח' סעדון, 'השפעות מלחמת העולם השנייה', בתוך: במחצית מארצות האסלאם [עורכים: ח' סעדון וי' רפל],

משרד החינוך ומכון בן צבי, תשנ"ז, עמ' 29)

הסבר כיצד תהליך הדה־קולוניזציה בא לידי ביטוי בקטע זה.

הסבר את הקשר בין קטע זה ובין אחד משני הקטעים שבסעיף א.

(15 נקודות)

מדינת ישראל
מדרש החינוך
המוזכרות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

ה. הצעות למטלות נוספות:

צפי בסרטון לחדשות מן העבר, יציאת מצרים:

https://www.youtube.com/watch?v=nQs2_e0EQ4I&t=215s

- א. על פי הסרטון, הסבר כיצד השפיעה הקמת מדינת ישראל על גורל היהודים במצרים. הדגם.
- ב. הצג את הצעדים שנקט נאצר והובילו לסיום הנוכחות היהודית במצרים. מהם, לדעתך, הגורמים ליחסו של נאצר כלפי היהודים המצריים?

צפו בשיעור המקוון של מרים עופר:

<https://drive.google.com/file/d/1Qk--RzZMfdgLa97Th9CP2ApwWXK0mJro/view>

- א. על פי השיעור המקוון, הסבר מהו תהליך הדה-קולוניזציה.
- ב. בחרו באחת מהמדינות המופיעות בטבלה בשיעור. על בסיס מידע במרשתת כיתבו: מהם השטחים עליהם שלטה המדינה באזור המזרח התיכון ואפריקה? מתי? מדוע ומתי עזבה את האזור? מה עלה בגורלה של הקהילה היהודית באחת מן המדינות עליהן שלטה המדינה שברחת.

צפו בסרטון חדשות מן העבר: יהדות המזרח – פרעות

<https://drive.google.com/file/d/1Qk--RzZMfdgLa97Th9CP2ApwWXK0mJro/view>

- א. בחר באחת הקהילות שסיפורה מופיע בסרטון. הצג את הגורמים לפגיעה ביהודים במדינה זו?
- ב. מה עלה בגורלם של היהודים בקהילה עליה כתבת בסעיף הקודם? הצג 2 גורמים נוספים לתהליך עליו כתבת (מעבר לפוגרומים ביהודים).